

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Затверджено на засіданні кафедри
державного управління, публічного
адміністрування та регіональної
економіки
Протокол № 5 від 11 грудня 2015 р.

Програма
навчальної дисципліни
«Державне регулювання економіки»
для студентів усіх спеціальностей
усіх форм навчання

Укладач: к.е.н., доцент, Власенко Т. А.

Відповідальний за випуск:
зав. кафедри державного управління, публічного адміністрування
та регіональної економіки Гавкалова Н. Л.

ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

Вступ

Досвід існування національних економік провідних держав світу дозволив встановити, що їх функціонування не може ґрунтуватися виключно на ринковому механізмі. Необхідність державного регулювання було доведено як історичними фактами (Велика Депресія) так і теоретичними дослідженнями (інституціональні теорії, кейнсіанство та ін.). Таким чином, головним питанням регулювання економіки стало визначення міри втручання держави у функціонування національної економіки країни, яка складається із сукупності методів, принципів, засобів, інструментів фінансової, антициклічної, антимонопольної, фіскальної, монетарної політик тощо. В різних країнах існують досить різноманітні набори інструментів державного регулювання економіки, які до того ж змінюються з часом. Цілком зрозуміло, що ці зміни спровоковані високим рівнем динамізму зовнішнього середовища, в якому функціонують національні економіки. Вміння обґрунтовувати та користуватися зазначеним інструментарієм дозволить майбутнім фахівцям приймати коректні управлінських рішення у сфері державного регулювання економіки.

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування знань і навичок щодо розкриття цілей, принципів, функцій, методів та засобів державного регулювання економіки.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

розкритті методологічних основ впливу держави на соціально-економічний розвиток, на соціально-економічні процеси;

визначенні теоретичних основ формування та реалізації стратегії соціально-економічної політики держави;

узагальнення функції, методологію, методикку та організацію державного регулювання економіки, організації соціально-економічного прогнозування, державного програмування і макроекономічного планування;

особливостей регулювання різних сфер господарської і соціальної діяльності; історичного досвід державного регулювання економіки; особливості державного регулювання економіки в різних країнах на сучасному етапі їхнього розвитку.

Об'єктом навчальної дисципліни є процес державного

регулювання економіки.

Предметом навчальної дисципліни є теоретико-методичні положення, методи та інструменти забезпечення державного регулювання економіки.

Вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши більшість навчальних дисциплін гуманітарного та професійного циклів. Теоретико-методологічною базою вивчення цієї дисципліни є такі навчальні дисципліни, як: «Політична економія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Економіка підприємства», «Менеджмент», «Національна економіка», «Економетрика», «Статистика». У свою чергу, знання з даної дисципліни забезпечують успішне засвоєння таких навчальних дисциплін, як: «Макроекономічний аналіз», «Економічна компаративістика», «Економічний розвиток», «Світове господарство і міжнародні економічні відносини», а також виконання тренінгів, міждисциплінарних комплексних курсових робіт, бакалаврських та магістерських дипломних робіт.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять та виконання практичних завдань. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

особливості процесів державного регулювання економіки, суб'єктів та об'єкти державного регулювання економіки, інструментарій програмування,

прогнозування та планування в системі державного регулювання економіки,

інструментарій реалізації фінансово-кредитного регулювання економіки, бюджетно-фінансового та податкового регулювання,

регулювання зовнішньоекономічної діяльності, ринку праці та зайнятості населення, соціальної сфери та рівня життя населення та регіонального розвитку.

вміти:

оцінювати економічну та соціальну ефективності державного регулювання економіки,

порівнювати школи макроекономічного регулювання,
прогнозувати рівень основних макроекономічних показників
методом екстраполяції,

узгоджувати думки експертів шляхом визначення коефіцієнту
конкордації щодо порівняльних варіантів у процедурі побудови «дерева
цілей» при розробці та виконання державних цільових програм,

розраховувати ключові макроекономічних показників та їх динаміку,
формувані баланси витрат та споживання природного газу, нафти,
електроенергії, міжгалузевий баланс виробництва та розподілу продукції,
оцінювати акції та облігації,

оцінювати рівень реальної заробітної плати робітників і службовців,
визначати рівень людського потенціалу, показників ринку праці,
показників збалансованості робочих місць і робочої сили, індекс
пропорційного відтворення людського потенціалу, наявного людського
потенціалу ті індексу людського розвитку.

застосовувати одержані знання та вміння на практиці.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага
приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями,
що наведені в табл. 1.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування
відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. 2.

Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення навчальної дисципліни

Назва компетентності	Складові компетентності
Знання, вміння та навички використання базових понять державного регулювання економіки	Здатність визначити головні чинники, які обумовлюють необхідність державного регулювання та проводити компаративний аналіз економічних систем та механізмів
	Вміння відрізнити особливості державного регулювання економіки з позиції різних науково-теоретичних підходів та економічних шкіл.
	Спроможність використовувати різні методи державного регулювання економіки в залежності від поставлених цілей, визначити ролі суб'єктів управління державою в її розвитку.
	Здатність формувати прогнози соціально-економічного розвитку країни на сонові використання різних методів (експертних, екстраполяції тт. ін)
	Спроможність здійснювати узгодженість думок експертів на основі використання управлінського інструментарію. Розробляти дерева цілей
	Вміння оцінювати рівень фінансово-кредитного регулювання економіки, бюджетно-фінансового та податкового регулювання.
	Здатність розробляти баланси в у системі державного регулювання, їх класифікувати
Здатність розробляти та використовувати прикладний інструментарій державного регулювання економіки	Спроможність оцінювати вплив державних органів на реалізацію інноваційної політики в Україні
	Здатність визначати платіжний баланс та розробляти інструментарій його корегування з боку держави
	Здатність оцінювати ключові індикатори ринку праці тт. інструменти державного впливу на нього
	Спроможність визначати індекс людського розвитку та розробляти заходи щодо його підвищення
	Здатність розробляти заходи з підтримки підприємницької діяльності, середнього та малого бізнесу в Україні
	Спроможність оцінювати регіональну економічну політику та шляхи її реалізації в Україні. Розробляти стратегії розвитку для окремих областей та регіонів.
	Вміння розробляти та впроваджувати інструментарій регулювання діяльності основних сфер господарювання

**Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
«Державне регулювання економіки» " за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Пререквізити	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
«Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні засади державного регулювання економіки»					
Тема 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки					
Здатність визначити головні чинники, які обумовлюють необхідність державного регулювання та проводити компаративний аналіз економічних систем та механізмів	Державне регулювання економіки: поняття, наука, управлінська діяльність	Знання об'єктивної необхідності, функцій, принципів, об'єктів і суб'єктів державного регулювання економіки в сучасних умовах.	Розраховувати економічні, соціальні та соціально-економічні показники ефективності державного розвитку	Презентувати результати розрахунків та доводити їх до керівництва	Відповідальність за правильність виконаних розрахунків
Тема 2. Основні теорії державного регулювання економіки. Школи макроекономічного регулювання.					
Використання отриманих результатів розрахунків оцінки економічної та соціальної ефективності державного регулювання економіки для	Основні теорії історичного економічного розвитку	Знання історичних шкіл, шкіл раціонального та адаптивного очікувань, нової класичної школи економіки, теорії економіки пропозиції, неоліберального напрямку ордолібералізму.	Вирішення ситуації щодо оцінки економічної та соціальної ефективності державного регулювання економіки.	Презентувати результати отриманих розрахунків та доводити їх до керівництва	Відповідальність за точність і коректність отриманих розрахунків, самостійно обирати необхідні методи для проведення розрахунків

аналізу галузевої структури економіки					

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Система державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки					
Використовувати методи державного регулювання економіки для складання плану регуляторних заходів	Зміст і основні складові системи державного регулювання економіки	Знання методів державного регулювання економіки, повноважень та функцій суб'єктів державного регулювання.	Здійснювати аналіз методів державного регулювання економіки	Презентувати результати аналізу методів державного регулювання економіки	Нести відповідальність за коректність проведеного аналізу та представлення результатів
Тема 4. Прогнозування розвитку соціально-економічних систем					
Володіти різними методами прогнозування для побудови достовірних економічних прогнозів	Поняття прогнозу. Сутність, способи і класифікація соціально-економічних прогнозів регулювання економіки.	Знання методів і моделей економічного прогнозування, методів колективної експертної оцінки	Застосовувати методи і моделі прогнозування для побудови економічних прогнозів	Презентувати результати побудови прогнозних моделей	Нести відповідальність за достовірність первинної інформації для побудови прогнозів та коректність отриманих результатів при побудові прогнозних моделей
Тема 5. Програмування та планування в системі державного регулювання економіки					
Користуватися методами планування при розробці державних цільових програм та застосовувати способи оцінки для виявлення більш ефективного варіанту програми	Суть і функції програмування. Розробка та виконання державних цільових програм. Методи планування	Знання способів оцінки ефективності варіантів програми, методів побудови дерева цілей реалізації програми впровадження електронного врядування в Україні Знання шляхів узгодження думок експертів шляхом визначення коефіцієнту конкордації.	Застосовувати коефіцієнт конкордації для узгодження думок експертів з питань соціально-економічного розвитку	Ефективно будувати комунікативну стратегію щодо збору інформації для порівняння варіантів у процедурі побудови «дерева цілей»	Самостійно приймати ефективні рішення щодо вибору способів оцінки ефективності варіантів програми. Нести відповідальність за правильність розрахунків при застосуванні коефіцієнта конкордації

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Бюджетно-фінансове та податкове регулювання					
Здійснювати розрахунки для складання та аналізу бюджету	Фінансова політика держави та використання фінансових ресурсів. Податкове регулювання економіки.	Знання формування балансів витрат та споживання природного газу, нафти, електроенергії, міжгалузевого балансу виробництва та розподілу продукції, поняття державного бюджету України та державних фінансових ресурсів.	Вміти здійснювати оцінку та визначати структуру державного боргу	Презентувати результати бюджетного аналізу. Здатність до групової взаємодії в процесі складання бюджетів	Відповідати за точність і коректність результатів бюджетного аналізу
Тема 7. Державне регулювання структурних зрушень та підтримка інвестиційної діяльності					
Володіти методами складання балансів у державному регулюванні економіки	Структура економіки як об'єкт державного регулювання. Економічна кон'юнктура і механізм кон'юнктурної політики держави.	Знання характеристики ділових циклов і антициклічної політики держави, особливостей державного регулювання інвестиційних процесів. Використання балансів у системі державного регулювання.	Вміти здійснювати розрахунки структурних зрушень національної економіки	Презентувати результати розрахунків структурних зрушень національної економіки та доводити до відома зацікавлених осіб	Нести відповідальність за правильність розрахунків структурних зрушень національної економіки
Змістовний модуль 2. Напрями реалізації політики державного регулювання економіки					
Тема 8. Інноваційний розвиток економіки. Державне регулювання науково-технічної діяльності					
Формувати пріоритетні напрями інноваційного розвитку галузей економіки.	Значення науково-технічного прогресу для забезпечення національного економічного	Знання форм регулювання науково-технічної діяльності, змісту державного регулювання інноваційної діяльності	Вміти аналізувати рівень науково-технічного розвитку держави	Презентувати результати аналізу та доводити їх до зацікавлених осіб	Нести відповідальність за точність і коректність результатів аналізу

	зростання.				

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності					
Складати платіжний баланс країни та використовувати показники валютного ринку для фінансових прогнозів	Суть, цілі та принципи зовнішньоекономічної діяльності. Форми і засоби державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Знання платіжного балансу як основного інструменту регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни, методи державного регулювання зовнішньоекономічної (міжнародної) торгівлі.	Вміти складати платіжний баланс та здійснювати розрахунок показників валютного ринку	Доводити до відома зацікавлених осіб результати розрахунків валютного ринку	Відповідальність за точність і коректність отриманих розрахунків показників валютного ринку
Тема 10. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення					
Застосовувати аналітичні дані ринку праці та зайнятості населення для формування регулятивних заходів	Ринок праці: сутність, національні особливості. Теорії зайнятості населення.	Знання державної політики зайнятості та державного регулювання оплати праці.	Здійснювати аналіз статистичних даних ринку праці та зайнятості населення і простежувати їх динаміку.	Доводити до відома зацікавлених осіб результати аналізу статистичних даних ринку праці	Відповідальність за точність і коректність отриманих результатів аналізу ринку праці та зайнятості населення
Тема 11. Державне регулювання соціальної сфери та рівня життя населення					
Застосовувати результати розрахунків показників соціальної сфери та рівня життя населення для формування заходів з розвитку соціальної сфери	Концепція соціальної ринкової економіки та її теоретичні джерела. Поняття і зміст соціальної політики.	Знання соціальної інфраструктури та проблем державного регулювання розвитку її галузей, методів регулювання доходів та витрат населення, регулювання обсягу споживання матеріальних благ та послуг.	Здійснювати розрахунок індекс пропорційного відтворення людського потенціалу та якості зайнятого населення	Презентувати результати розрахунків показників соціальної сфери та рівня життя населення і доводити їх до відома керівництва та зацікавлених осіб	Нести відповідальність за точність і коректність отриманих розрахунків показників соціальної сфери та рівня життя населення

Закінчення таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Тема 12. Державне підтримка підприємницької діяльності					
Використовувати отримані аналітичні дані для розробки заходів підтримки малого та середнього бізнесу	Підприємництво як об'єкт державного регулювання. Значення держави в становленні підприємницького середовища в Україні.	Знання механізму державного регулювання підприємництва, системи державного регулювання і підтримки малого підприємництва.	Здійснювати аналіз державної підтримки підприємства в Україні	Презентувати результати аналізу, доводити їх до відома зацікавлених осіб.	Нести відповідальність за точність і коректність результатів аналізу підприємницької діяльності в Україні
Тема 13. Державне регулювання регіонального розвитку					
Використовувати методи державного регулювання економіки для втілення заходів стратегії регіонального розвитку	Вільні економічні зони та їх сприяння розвитку регіонів.	Знання основних форм та методів державного регулювання економіки, місцевих бюджетів як фінансової основи розвитку регіонів.	Здійснювати розрахунок показників господарського комплексу	Презентувати результати розрахунків показників господарського комплексу, доводити їх до відома зацікавлених осіб.	Відповідальність за точність і коректність результатів проведеного розрахунку показників господарського комплексу
Тема 14. Державне регулювання основних сфер господарської діяльності					
Використовувати розрахунки показників різних сфер господарської діяльності для розробки заходів щодо регулювання та підтримки цих сфер	Показники промислового виробництва. Державне регулювання якості та конкурентоспроможності продукції.	Знання методів державного регулювання земельних відносин, методики здійснення кадастрової оцінки сільськогосподарських угідь, сутності та цілей регулювання будівельного комплексу, завдань державного	Здійснювати розрахунок показників розвитку сільськогосподарського комплексу	Презентувати результати розрахунків зацікавленим особам	Відповідальність за точність і коректність результатів проведених розрахунків по різних сферам господарської діяльності

		регулювання транспортного комплексу.			

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – залік.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Теоретико-методологічні засади державного регулювання економіки

ТЕМА 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки.

1.1. Базові поняття державного регулювання економіки

Державне регулювання економіки: поняття, наука, управлінська діяльність, навчальна дисципліна. Мета, завдання курсу та його взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

1.2. Необхідність державного регулювання національної економіки

Об'єктивна необхідність, функції, принципи, об'єкти і суб'єкти державного регулювання економіки в сучасних умовах. Типи економічних систем та необхідність державного регулювання.

1.3. Моделі державної політики

Способи та моделі регулювання економіки. Мета, завдання державного регулювання економіки перехідного періоду в постсоціалістичних країнах та його особливості в Україні.

ТЕМА 2. Основні теорії державного регулювання економіки. Школи макроекономічного регулювання.

1.1. Теорії макроекономічного регулювання

Марксизм, історична школа, шкли раціонального та адаптивного очікувань, нова класична школа економіки, теорія економіки пропозиції, неоліберальний напрямок ордолібералізму.

1.2. Ефективність державного регулювання економіки

Основні поняття, що характеризують ефективність державного регулювання економіки. Соціальні та соціально - економічні показники ефективності державного регулювання економіки. Група характеристик процесу реалізації державного регулювання економіки (критерії

ефективності).

ТЕМА 3. Система державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки.

3.1. Елементи системи державного регулювання економіки

Зміст і основні складові системи державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки. Повноваження та функції суб'єктів державного регулювання: Президент України, Кабінет Міністрів, Верховна рада, Державна податкова адміністрація, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет.

3.2. Способи державного регулювання економіки.

Характеристика трьох способів регулювання економіки: тотальне регулювання; ринкове саморегулювання; часткове державне регулювання економіки.

3.3. Методи державного регулювання економіки

Прямі та опосередковані методи. Економічні, правові, пропагандистські та адміністративні. Основні види економічної політики держави.

ТЕМА 4. Прогнозування розвитку соціально-економічних систем.

4.1. Науково-теоретичні основи прогнозу

Прогноз. Сутність, способи і класифікація соціально-економічних прогнозів регулювання економіки. Прогнозування як розробка прогнозів.

4.2. Методи прогнозування

Методи і моделі економічного прогнозування. Метод колективної експертної оцінки: «комісій», матричний, «мозкової атаки», «Дельфі». Класифікація прогнозів за критеріями. Принципи прогнозування і планування.

ТЕМА 5. Програмування та планування в системі державного регулювання економіки.

5.1. Суть і функції програмування в системі державного регулювання економіки.

Розробка та виконання державних цільових програм Оцінка ефективності варіантів програми. Програми економічного і соціального розвитку України. Дерево цілей реалізації програми впровадження електронного врядування в Україні за відповідним напрямком. Узгодженість думок експертів шляхом визначення коефіцієнту конкордації

щодо порівняльних варіантів у процедурі побудови «дерева цілей» при розробці та виконання державних цільових програм.

5.2. Планування в системі державного регулювання економіки

Методи планування (системного аналізу; балансовий; нормативний; економіко-математичний; програмно-цільовий).

5.3. Система національних рахунків.

Етапи розвитку системи національних рахунків у світі та в Україні. Показники обсягу національного виробництва. Показники ефективності суспільного виробництва. Економічне зростання та його показники. Суспільний добробут та його кількісний вимір. Розрахунок ключових макроекономічних показників та їх динаміку: визначення реального та номінального ВВП, визначення ВВП за різними методами (метод кінцевого використання (метод видатків); розподільчий метод; виробничий метод, ВВП на душу населення.

ТЕМА 6. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Бюджетно-фінансове та податкове регулювання.

6.1. Фінансова політика держави та використання фінансових ресурсів.

Податкове регулювання економіки. Грошово-кредитне і валютне регулювання економіки. Формування балансів витрат та споживання природного газу, нафти, електроенергії, міжгалузевий баланс виробництва та розподілу продукції.

6.2. Державний бюджет.

Поняття державного бюджету України та державних фінансових ресурсів. Доходи державного бюджету. Видатки державного бюджету. Фінансування дефіциту державного бюджету. Регулювання міжбюджетних відносин.

6.3. Державне регулювання цін.

Необхідність державного регулювання цін. Формування та реалізація антиінфляційної політики.

Змістовий модуль 2.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМКИ

ТЕМА 7. Державне регулювання структурних зрушень та підтримка інвестиційної діяльності.

7.1. Структура економіки як об'єкт державного регулювання.

Економічна кон'юнктура і механізм кон'юнктурної політики держави. Характеристика ділових циклів і антициклічної політики держави.

7.2. Державне регулювання інвестиційних процесів.

Використання балансів у системі державного регулювання. класифікація балансів, принципи та методи складання балансів, етапи складання матеріальних балансів, функції балансів у державному регулюванні.

ТЕМА 8. Інноваційний розвиток економіки. Державне регулювання науково-технічної діяльності.

8.1. Значення науково - технічного прогресу для забезпечення національного економічного зростання.

Державна науково-технічна та інноваційна політика. Форми регулювання науково-технічної діяльності.

8.2. Регулювання інноваційного розвитку в Україні

Зміст державного регулювання інноваційної діяльності та органи державної влади, які здійснюють регулювання розвитку науки та техніки в Україні. Формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку галузей економіки.

ТЕМА 9. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

9.1. Суть, цілі та принципи зовнішньоекономічної діяльності.

Форми і засоби державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Платіжний баланс - основний інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни. Державне регулювання зовнішньоекономічної (міжнародної) торгівлі.

9.2. Державне регулювання міжнародних інвестиційних процесів.

Регулювання міжнародних інвестиційних процесів. Державне

регулювання страхового ринку та кредитно-розрахункових відносин у зовнішньоекономічній діяльності.

ТЕМА 10. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення.

10.1. Державне регулювання ринку праці.

Ринок праці: сутність, національні особливості. Теорії зайнятості населення. Державна політика зайнятості. Державне регулювання оплати праці.

10.2. Сучасний стан ринку праці в Україні та особливості його регулювання.

Характеристика стану ринку праці в Україні та Харківській області. Перспективи його розвитку. Аналіз статистичних даних та їх динаміки.

ТЕМА 11. Державне регулювання соціальної сфери та рівня життя населення.

11.1. Концепція соціальної ринкової економіки та її теоретичні джерела.

Соціальна політика в Україні та її особливості на поточному етапі. Соціальна інфраструктура та проблеми державного регулювання розвитку її галузей. Концепція соціальної ринкової економіки і її теоретичні джерела.

11.3. Поняття і зміст соціальної політики.

Формування завдань і показників соціального розвитку

11.3. Політика соціального забезпечення населення

Регулювання доходів та витрат населення. Регулювання обсягу споживання матеріальних благ та послуг.

ТЕМА 12. Державне підтримка підприємницької діяльності.

12.1. Підприємництво як об'єкт державного регулювання.

Значення держави в становленні підприємницького середовища в Україні. Механізм державного регулювання підприємництва. Система державного регулювання і підтримки малого підприємництва.

12.2. Державне регулювання малого та середнього бізнесу

Особливості підтримки малого та середнього підприємництва в розвинутих країнах. Державне регулювання підприємництва в Україні.

ТЕМА 13. Державне регулювання регіонального розвитку.

13.1. Сутність державної регіональної політики.

Об'єкти регіональної політики. Суб'єкти регіональної політики. Цілі регіональної політики. Принципи регіональної політики. Складові частини державної регіональної політики. Економічна політика як складова регіональної політики.

13.2. Механізм реалізації регіональної економічної політики.

Роль органів державного управління і місцевого самоврядування в економічному розвитку регіону Основні завдання центральних органів державної виконавчої влади Складові частини механізму реалізації регіональної економічної політики Методи реалізації регіональної економічної політики Інструменти реалізації регіональної економічної політики.

13.3. Інструменти регіонального розвитку

Вільні економічні зони та їх сприяння розвитку регіонів. Місцеві бюджети як фінансова основа розвитку регіонів.

ТЕМА 14. Державне регулювання основних сфер господарської діяльності.

14.1. Державне регулювання основних системоформуючих галузей

Показники промислового виробництва. Державне регулювання якості та конкурентоспроможності продукції. Державне регулювання земельних відносин. Агрохолдинги. Кадастрова оцінка сільськогосподарських угідь. Сутність та цілі регулювання будівельного комплексу. Завдання державного регулювання транспортного комплексу.

14.2. Державне регулювання інфраструктури.

Система державного регулювання охорони здоров'я і фізичної культури. Державне регулювання сфери торгівельної діяльності. Завдання державного регулювання житлово-комунального господарства. Громадське харчування і побутове обслуговування.

14.1. Сутність природного середовища як об'єкта державного регулювання.

Місцевий рівень управління природоохоронною діяльністю. Регіональний рівень управління охороною природи та природокористуванням. Національний рівень державного регулювання охорони природи та природокористування.

4. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 5.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 3

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання
1	2
Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні засади прийняття господарських рішень	
ТЕМА 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки	Тема семінарського заняття "Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки": 1. Генезис науки про державне регулювання та її зв'язок з іншими науками. 2. Особливості становлення науки про державне регулювання в Україні 3. Специфіка державне регулювання економіки в період політичної кризи 4. Розгляд морфологічного аналізу як інструменту наукового дослідження для узагальнення бачення досліджуваного поняття
ТЕМА 3. Система державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки	Тема семінарського заняття "Економічна компаративістика у державному регулюванні": 1. Бачення державного регулювання економіки у марксизмі. 2. Бачення державного регулювання економіки у історичній школі. 3. Бачення державного регулювання економіки в теоріях раціонального та адаптивного очікувань. 4. Визначення повноважень та функцій суб'єктів державного регулювання: Президент України, Кабінет Міністрів, Верховна рада, Державна податкова адміністрація, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет.

ТЕМА 4. Прогнозування розвитку соціально-економічних систем	Тема семінарського заняття "Особливості прогнозування розвитку національної економіки": 1. Метод колективної експертної оцінки: "комісій", матричний, "мозкової атаки", "Дельфі". 2. Класифікація прогнозів за критеріями. 3. Принципи прогнозування і планування.

Продовження табл. 3

1	2
	4. Особливості індикативного та директивного планування 5. Роль планування в різних моделях державного регулювання економіки
ТЕМА 6. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Бюджетно-фінансове та податкове регулювання.	Тема семінарського заняття "Політика управління фінансовим ринком в країні": 1. Поняття державного бюджету України та державних фінансових ресурсів. 2. Доходи державного бюджету. 3. Видатки державного бюджету. 4. Фінансування дефіциту державного бюджету. 5. Регулювання міжбюджетних відносин. 6. Необхідність державного регулювання цін. 7. Формування та реалізація антиінфляційної політики.
Змістовий модуль 2. Напрями реалізації політики державного регулювання економіки	
ТЕМА 8. Інноваційний розвиток економіки. Державне регулювання науково-технічної діяльності.	Тема семінарського заняття "Державне регулювання інноваційного розвитку в Україні": 1. Зміст державного регулювання інноваційної діяльності та органи державної влади, які здійснюють регулювання розвитку науки та техніки в Україні. 2. Формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку галузей економіки.
ТЕМА 9. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Тема семінарського заняття " Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності ": 1. Державне регулювання зовнішньоекономічної (міжнародної) торгівлі. 2. Регулювання міжнародних інвестиційних процесів. 3. Державне регулювання страхового ринку та кредитно-розрахункових відносин у зовнішньоекономічній діяльності.
ТЕМА 11. Державне регулювання соціальної сфери та рівня життя населення	Тема семінарського заняття " Забезпечення високого рівня соціального забезпечення життя населення державою ": 1. Соціальна інфраструктура та проблеми державного регулювання розвитку її галузей. 2. Регулювання доходів та витрат населення. 3. Регулювання обсягу споживання матеріальних благ та послуг.

ТЕМА Державне підтримка підприємницької діяльності	12.	Семінар-дискусія за темою: «Перспективи та перешкоди розвитку малого бізнесу в Україні»
ТЕМА Державне регулювання регіонального розвитку.	13.	Тема семінарського заняття "Шляхи забезпечення регіонального розвитку в Україні": 1. Вільні економічні зони та їх сприяння розвитку регіонів. 2. Основні форми та методи державного регулювання економіки. 3. Місцеві бюджети як фінансова основа розвитку регіонів.

5. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань.

Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно включає проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 4).

Таблиця 4

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять (за модулями)
1	2
<i>Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади</i>	Завдання 1. Вирішення задач щодо оцінки економічної та соціальної ефективності державного регулювання економіки. Завдання 2. Прогнозування рівня основних макроекономічних показників методом екстраполяції. <i>Контрольна робота за темами 1-4</i>

<i>державного регулювання економіки</i>	<i>Завдання 3. Аналіз узгодженості думок експертів шляхом визначення коефіцієнту конкордації щодо порівняльних варіантів у процедурі побудови "дерева цілей" при розробці та виконання державних цільових програм. вирішення задач за методами планування.</i>
	<i>Завдання 4. Формування балансів витрат та споживання природного газу, нафти, електроенергії, міжгалузевий баланс виробництва та розподілу продукції.</i>
	<i>Колоквіум за темами 1-6</i>
<i>Змістовий модуль 2. Напрями реалізації політики державного регулювання економіки</i>	<i>Завдання 5. Вирішення задачі щодо показників валютного ринку та рівня державного боргу. Оцінка акцій та облігацій.</i>
	<i>Завдання 6. Вирішення задач за рівнем реальної заробітної плати робітників і службовців, людського потенціалу, показників ринку праці, показників збалансованості робочих місць і робочої сили.</i>

Продовження табл. 4

1	2
<i>Змістовий модуль 2. Напрями реалізації політики державного регулювання економіки</i>	<i>Завдання 7. Визначення індексу пропорційного відтворення людського потенціалу, наявного людського потенціалу ті індексу людського розвитку. Контрольна робота за темами 9-13.</i>
	<i>Завдання 8. Розрахунок коефіцієнту економічного потенціалу області та коефіцієнту територіальної концентрації виробництва області. Розробка SWOT-аналізу для Харківської області.</i>

6. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань та формування практичних навичок з навчальної дисципліни, наведені в табл. 5.

Таблиця 5

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Форми контролю СРС
1	2	4
ТЕМА 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	-
ТЕМА 2. Основні теорії державного регулювання економіки. Школи макроекономічного регулювання.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Морфологічний аналіз категорії «Державне регулювання економіки». Підготовка презентацій за такими питаннями: 1. Функції та принципи державного регулювання економіки. 2. Цілі державного регулювання економіки.	Перевірка домашнього завдання Презентація за темою

1	2	4
ТЕМА 3. Система державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки	Підготовка презентацій за такими питаннями: марксизм, історична школа, школи раціонального та адаптивного очікувань, нова класична школа економіки, теорія економіки пропозиції, неоліберальний напрямок ордолібералізму. Домашнє завдання щодо визначення повноважень та функцій суб'єктів державного регулювання: Президент України, Кабінет Міністрів, Верховна рада, Державна податкова адміністрація, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет.	Перевірка домашнього завдання
ТЕМА 4. Прогнозування розвитку соціально-економічних систем	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка презентацій за такими питаннями: 1. Метод колективної експертної оцінки: "комісій", матричний, "мозкової атаки", "Дельфі". 2. Класифікація прогнозів за критеріями. 3. Принципи прогнозування і планування.	Підготовка доповідей
ТЕМА 5. Програмування та планування в системі державного регулювання економіки	Побудувати дерево цілей реалізації програми впровадження електронного врядування в Україні за відповідним напрямком. Тема есе: Дайте порівняльну характеристику трьом способам регулювання економіки: тотальне регулювання; ринкове саморегулювання; часткове державне регулювання економіки.	Перевірка домашнього завдання Підготовка есе
ТЕМА 6. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Бюджетно-фінансове та податкове регулювання.	Підготовка доповідей за такими питаннями: 1. Поняття державного бюджету України та державних фінансових ресурсів. 2. Доходи державного бюджету. 3. Видатки державного бюджету. 4. Фінансування дефіциту державного бюджету. 5. Регулювання міжбюджетних відносин. 6. Необхідність державного регулювання цін. 7. Формування та реалізація антиінфляційної політики.	Підготовка доповідей
ТЕМА 7. Державне регулювання структурних зрушень та підтримка інвестиційної діяльності.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Питання: використання балансів у системі державного регулювання. класифікація балансів, принципи та методи складання балансів, етапи складання матеріальних балансів, функції балансів у державному регулюванні. <i>Підготовка до колоквиуму.</i>	Перевірка домашнього завдання
ТЕМА 8. Інноваційний розвиток економіки. Державне регулювання науково-технічної діяльності.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка доповідей за такими питаннями: 1. Зміст державного регулювання інноваційної діяльності та органи державної влади, які здійснюють регулювання розвитку науки та техніки в Україні. 2. Формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку галузей економіки.	Підготовка доповідей

1	2	4
ТЕМА 9. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка доповідей за такими питаннями: 1. Державне регулювання зовнішньоекономічної (міжнародної) торгівлі. 2. Регулювання міжнародних інвестиційних процесів. 3. Державне регулювання страхового ринку та кредитно-розрахункових відносин у зовнішньоекономічній діяльності.	Перевірка домашнього завдання
ТЕМА 10. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення.	Есе на тему: Характеристика стану ринку праці в Україні та Харківській області. Перспективи його розвитку. Аналіз статистичних даних та їх динаміки.	Перевірка домашнього завдання
ТЕМА 11. Державне регулювання соціальної сфери та рівня життя населення	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Питання: 1. Соціальна інфраструктура та проблеми державного регулювання розвитку її галузей. 2. Регулювання доходів та витрат населення. 3. Регулювання обсягу споживання матеріальних благ та послуг.	Підготовка доповідей
ТЕМА 12. Державне підтримка підприємницької дія-ті	Пошук, підбір та огляд літературних джерел рівня розвитку малого бізнесу в Україні. Аналіз статистичних даних.	Перевірка домашнього завдання
ТЕМА 13. Державне регулювання регіонального розвитку	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Питання для доповідей: 1. Вільні економічні зони та їх сприяння розвитку регіонів. 2. Основні форми та методи державного регулювання економіки. 3. Місцеві бюджети як фінансова основа розвитку регіонів.	Підготовка доповіді
ТЕМА 14. Державне регулювання основних сфер господарської діяльності	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Питання: 1. Показники промислового виробництва. 2 Державне регулювання якості та конкурентоспроможності продукції. 3. Державне регулювання земельних відносин. 4. Агрохолдинги. 5. Кадастрова оцінка сільськогосподарських угідь. 6. Сутність та цілі регулювання будівельного комплексу. 7. Завдання державного регулювання транспортного комплексу.	Перевірка домашнього завдання

7. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні

(початкові) ігри, метод проектної роботи, комп'ютерні симуляції, метод Дельфі, метод сценаріїв, банки візуального супроводу (табл. 6).

Таблиця 6

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
ТЕМА 1. Об'єктивна необхідність і теоретичні основи державного регулювання економіки	Лекція проблемного характеру з питання «Екстерналії ринку», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 2. Основні теорії державного регулювання економіки. Школи макроекономічного регулювання.	Міні-лекція з питання «Сучасні теорії державного регулювання економіки», банки візуального супроводу
ТЕМА 3. Система державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки	Лекція проблемного характеру з питання «Вибір методів державного регулювання економіки», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 4. Прогнозування розвитку соціально-економічних систем	Міні-лекція з питання «Складності прогнозування соціально-економічних систем», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 5. Програмування та планування в системі державного регулювання економіки	Лекція проблемного характеру з питання «Розробка плану розвитку територій», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 6. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Бюджетно-фінансове та податкове регулювання.	Лекція проблемного характеру з питання «Вибір інструментів бюджетно-фінансового та податкового регулювання»
ТЕМА 7. Державне регулювання структурних зрушень та підтримка інвестиційної діяльності.	Міні-лекція з питання «Інвестиційна привабливість України та шляхи її підвищення», банки візуального супроводу
ТЕМА 8. Інноваційний розвиток економіки. Державне регулювання науково-технічної діяльності.	Міні-лекція з питання «сучасні напрями інноваційного розвитку економіки України та напрями їх підтримки державою», банки візуального супроводу
ТЕМА 9. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Лекція проблемного характеру з питання «Особливості реалізації стратегій заміщення імпорту в розвитку національної економіки», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 10. Державне	Міні-лекція з питання «Сучасні напрями

регулювання ринку праці та
зайнятості населення.

подолання безробіття», банки візуального
супроводу

1	2
ТЕМА 11. Державне регулювання соціальної сфери та рівня життя населення	Лекція проблемного характеру з питання «Стратегія забезпечення високого рівня життя населення: проблеми реалізації», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 12. Державне підтримка підприємницької дія-ті	Міні-лекція з питання «Головні перешкоди розвитку малого та середнього бізнесу в Україні», банки візуального супроводу
ТЕМА 13. Державне регулювання регіонального розвитку	Лекція проблемного характеру з питання «Розробка стратегії розвитку регіонів», робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
ТЕМА 14. Державне регулювання основних сфер господарської діяльності	Міні-лекція з питання «Створення умов державним урядом для динамічного розвитку провідних галузей економіки»

8. Рекомендована література

1. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки : підручник / В. М. Гриньова, М. М. Новікова. – К. : Знання, 2008. – 398 с.
2. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко [та ін.]. – 2-е вид., доопрац. і допов. – К. : КНЕУ, 2005. – 440 с.
3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка ; Міністерство освіти і науки України. – 6-е вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2007. – 214 с.
4. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во аграр. політики і продовольства України, ВНАУ. – К. : Хай-Тек Прес, 2011. – 427 с.
5. Михасюк І. Р. Державне регулювання економіки : підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Укр. акад. друкарства. – Л. : Магнолія плюс, В. М. Піча, 2006. – 215 с.